

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ

ARA DÖNEM ÖDEVİ / İPEK ARAL

Uluslararası ilişkilerde savaş ve barışla ilgili idealist, liberal ve realist argümanları ve formülleri karşılaştırarak analiz ediniz, tartışınız.

Uluslararası ilişkiler disiplininin ortaya çıkış nedeni dünya üzerindeki savaş ve barış meselelerine çözüm bulmaktır. Bu gaye doğrultusunda gelişen üç temel teori idealizm, liberalizm ve realizm uluslararası ilişkilerin anarşik doğası içinde yüzyıllar boyunca gerçekleşen savaş ve barış eylemlerine farklı argümanlar ve formüllerle yaklaşırlar. Bu farkı anlayabilmek için teorilerin temel yaklaşımları, savunucuları ve en güçlü olduğu dönemlerin dünyasını incelemek özellikle teorileri formüle etmekte bize yardımcı olacaktır.

İdealizm

İdealizm bir idealler yaklaşımıdır. Adalet, iş birliği ve refahı arttırıcı, insanlık yararını önceleyen bir teoridir. İdealizmin uluslararası ilişkilerde dayandığı siyasi alt yapı Aydınlanma unsurları olan ilerlemecilik, reformculuk, hümanizmdir. İdealistlere göre insanın doğasında bilgi ve insana güvendir. Dünya devletleri arasında geliştirilecek iş birliği savaşı önleyerek barış, kalkınma, refah, adalet, hukuk ve hakların insanlara ulaşmasını sağlar. İdealizm evrensel insanlık, küreselleşme idealini savunur. Bu çerçevede idealizm liberalizm ile uyumlu, realizm ile zıttır. Realizm uluslararası ilişkilere kötümser açıdan bakar ve mevcut olumsuz gerçekliklere odaklanır. İdealizm realizmin 'gerçekler' olarak sıraladığı bütün olumsuzlukları kabul eder ('olumsuz gerçekler' ödevin realizm başlığı altında incelenmiştir) ve realizmden farklı olarak ileri bir adım atarak bu olumsuz gerçekliklere teslim olunmaması gerektiğini söyleyerek onların ortadan kaldırılması gerekliliğini vurgular.

İdealizmin uygulanmasında devletler birbirleriyle iş birliği yapabilecek, müzakere edebilecek yetenek ve özelliklere sahip olmalıdır. Bunun yanında siyasetin halka dayanması, demokratik disiplin ve kamuoyunun dış politika yapımında söz sahibi olabilmesi önemlidir. Bu mekanizmalar sayesinde devleti yönetme yetkisine sahip kişiler cezalandırılacaklarını bildikleri için sorumluluk bilinci ile davranırlar. İdealistler devlet yöneticilerinin yetkinlikleri ile devletlerin dış politikaları, devletlerin dış politikaları ile de uluslararası savaşlar arasında ciddi bir bağlantı olduğuna inanırlar.

İdealizmin babası Ontoloji Teorisi ile **Platon**'dur. Platon, devlet yani siyasetin, toplum ve evrenin nasıl kurgulanması gerektiğini, adaletin toplumda nasıl sağlanabileceğini üzerine değerlendirmeler yapar. Ona göre siyasetin ana hedefi adaleti sağlamaktır. Bu çerçevede idealizm ile en iyi, en doğru, en adil olanı bulmak ister. İdealizm teorisine zemin oluşturan düşünceleriyle 18. Yüzyılda Aydınlanmacısı **Immanuel Kant** da **Daimi Barış** adlı denemesinde dünya üzerinde ebedi barışın sağlanmasını sağlayacak koşulları belirtir. Kant'a göre dünyada ebedi barışın sağlanabilmesi için devletlerin cumhuriyet olması, yönetimin halkın iradesine dayalı olması (tiranlık ve otoriterlik olmayacak), devletlerin savaşları önlemek için uluslararası bir birlik kurmaları, insanların dünya üzerinde özgür şekilde yaşayabilecekleri bir kozmopolitizm-misafirperverlik yaklaşımının bulunması, devletlerin silahsızlanması ve birbirleriyle diğer bir devlet aleyhine gizli antlaşmalar yapmamaları gereklidir. Kant'a göre cumhuriyet ve demokrasi düzeninin olduğu ülkeler birbirleriyle savaşmazlar. Kant bu düşünceleri ile Avrupa Birliği'nin kurucu babası kabul edilmektedir. Avrupa Birliği, Avrupa kıtasında yüzyıllardır devam eden savaşları bitirmiştir ve idealizmin en başarılı örneğidir.

İdealizm yaklaşımlarını devlet merkezli geliştirir. Uluslararası düzen, istikrar üzerine odaklanmış ve iki dünya savaşı arası dönem olan 1919-1939 yılları arasında uluslararası ilişkilerin ana teorisi olmuştur. İdealizmin fikir babası kabul edilen ABD Başkanı **Woodrow Wilson**'un on dört ilkesinin özü aynen Kant gibi bütün devletlerin siyasal bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüğünü koruyacak bir uluslararası örgüt kurulması, barış antlaşmalarının şeffaf olması ve gizli antlaşmaların yapılmaması, iç güvenliği sağlamanın ötesinde ülkelerin silahlanmaması, kolonileşmenin sona ermesi ve sömürge topraklarında kendi kaderini belirleme hakkı verilmesi, denizlerde dolaşımın serbest olması ve ekonomik engellerin kaldırılarak dünyada serbest ticarete izin verilmesidir. Her ne kadar Wilson'un ideali Milletler Cemiyeti kurulmuş olsa da örgüt maalesef İngiltere, Fransa, Almanya arasındaki anlaşmazlığı giderememiş, 1929 ekonomik krizinde hiçbir varlık gösterememiş ve 2. Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememiştir. Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Musul-Kerkük meselesinde Milletler Cemiyeti aktif yer almış ve sorunun çözülmesinde önemli bir paydaş olmuştur.

Norman Angels 1910 yılında yayınlamış olduğu Büyük Yanılsama adlı önemli eserinde idealizmi destekleyecek söylemler geliştirmiştir. Onun gözlemin de Birinci Dünya Savaşı öncesinde silahlanma en önemli uluslararası konudur. Bu silahlanma ülkelerin başarı ve refahını getirmeyecektir. Ona göre silahlanma dünyayı felakete götürecektir ve fakirleştirecektir. Bu silah pazarı eninde sonunda o ülkeleri savaşa itecek ve silahlanan ülkelerin sonunu getirecektir. Oysa devletler silahlanma yarışı yerine ticarete yüklenmelidir. Teknolojiyi geliştirmelidir.

İngiliz siyaset bilimci **David Mitrany**'e göre ise savaşları önlemenin yolu fonksiyonel iş birliğidir. Ona göre devletler birbiriyle iş birliği yaparlarsa birbirlerine muhtaç olurlar ve savaşmazlar. Bu fonksiyonalizmin işlemesi için işin içine siyaset sokulmamalıdır. Birleşmiş Milletler bu

fonksiyonellik sağlansın diye hayata geçirilmiştir bugün dünya fonksiyonel farklı iş birliktelikleri sayesinde devam etmektedir.

2. Dünya Savaşı ve dünya çapında yaşattığı yıkım sonrasında İngiliz tarihçi **Edward Hallett Carr**, Yirmi Yıl Krizi adlı eserinde idealizmin başarısızlığını 'Olan' değil, 'Olması Gereken'e odaklanmasına bağlamıştır. İki dünya savaşı arasında Milletler Cemiyeti olmasına rağmen başta Avrupalı devletler çıkar merkezli hareket etmiş ve silahlanmıştır. İdealizm bu perspektiften bakıldığında Carr'a göre hukuk ve ahlakın rolünü abarttığı ve barış adına sunduğu önermeleri gerçeklerle uyuşmadığı için "ütopyacıdır".

İdealizme eleştiri getiren diğer bir kişi **Hans J. Morgenthau'dur**. Morgenthau'ya göre idealizmin savunduğu adalet, iş birliği, refah, ticaret dünyanın gerçekleri ile uyuşmamaktadır. Dünyada adalet değil, güç ve çıkar mücadelesi vardır. Devletlerin çıkar peşinde olması da refah, adalet ve iş birliği için değildir. Uluslararası ilişkiler duygusal, normatif değil objektif ve gerçekçi olmalıdır. İnsanın doğası hırslıdır, güçlü, zengin olmak ister. Her şeyin temeli siyasettir ve dünyada hiçbir şey siyasetten bağımsız ilerleyemez.

İdealizmin gerçekleşerek dünyanın daimi barışa kavuşabilmesi için toplumların bilgi, etik değerler ile donatılmış eğitim alması, demokratik esaslar ile yönetilmesi, sivil toplum ve kamuoyunun güçlü olması, uluslararası hukuk, norm, adalet ve etiğin işlemesi, uluslararası örgütler ve rejimlerin mevcudiyeti, devletler arasında müşterek güvenlik sisteminin işlerliği ve nihai olarak küresel toplum, insanlık ailesi bilincinin bütün dünya toplumlarında benimsenmiş olması gereklidir.

Dünyaya idealist gözlüklerle bakacak olursak 2. Dünya Savaşı, ABD'nin Irak'ı işgali, Birleşmiş Milletler'in Irak'ın işgali ve pek çok diğer uluslararası süreçte etkin, yatıştırıcı, barışçı rol alamaması idealizmin başarısızlıklarıdır. Bu başarısızlıklar realizmin dünyada genel kabul gören uluslararası ilişkiler teorisi olmasına neden olmuştur.

Liberalizm

Liberalizm bir aydınlanma felsefesidir. Modern devletin dönüşümünde otoriter, ceberrut tiranlık yönetimlerine karşı insan ve toplum haklarına sahip çıkılmasında çok büyük rol oynamıştır. Bilimsel rasyonalizmin, özgürlüğün ve insan oğlunun kaçınılmaz ilerlemesinin savunuculuğunu yapar. Bireycilik, özgürlük, serbest piyasa, hukukun üstünlüğü, demokrasi, sivil toplum, küreselleşme, devlet güçlerinin sınırlandırılması, hak, eşitlik, adalet, barış ve uluslararası ilişkiler ilkeleri ile tanımlanan bir kamu yönetimi görüşüdür. İdealizm uluslararası sistemde ana aktörü devlet olarak görürken, liberalizm merkezine önce bireyi sonra devlet ardından dünyayı alır. Bireyler başta mülkiyet hakkı olmak üzere devredilemez haklara sahiptir ve bireyin hak ve özgürlükleri toplumun geri kalanından korunmalıdır. Bireyler piyasa rekabeti içinde bireysel yetenek ve girişimcilik kapasitelerine göre piyasanın diğer aktörleriyle etkileşim

içinde girerler. Bu kapsamda idealizm barış adına daha çok dünya çapında konular ile başta felsefi sonra pratik olarak ilgilenirken liberalizm devletin nasıl inşa edilmesi, güvenlik, eğitim ve düzenlemeleri nasıl yapması gerektiği ile uğraşır. Liberalizm bu uğraşı da ağırlıklı ekonomi politik boyutta içeriden dışarıya olacak tarzda verir. Liberalizme göre iç ve dış politika birbiriyle ilişkilidir, karşılıklı etkileşim halindedir ve kesin sınırlarla birbirlerinden ayrılamazlar. Devletler iç siyasi düzenlemelerini ulus devletler arasındaki ilişkilerinde de geçerli kılar. Liberal özgürlükler hem siyasal ve hem ekonomiktir. Liberalizme göre siyaset ile ekonomi birbirinden ayrılmalıdır ve devlet ekonomik dünyaya müdahale etmemelidir. Keynesyen liberalizm devletin gereken durumlarda gerektiği kadar ekonomiye müdahale edebileceğini söyler. Ancak neoliberaler devletin iyi bir ekonomi yönetici ve yönlendiricisi olmadığını, devlet müdahalesinin ekonomide olumsuz sonuçlar doğurduğunu söylerler ve serbest piyasaşının devletler üstü bir şekilde dünya çapında örgütlenmeler ile idare edilmesinin daha etkili olacağını savunurlar. Dünya Bankası ve IMF gibi örgütler bu savunuşun yansımalarıdır. Ancak özellikle 3. Dünya ülkelerinde bürokratlar, politikacılar, iş insanlarının yolsuzluk meyilli olması neoliberal politika uygulamaları ile beklenen zenginliğin gerçekleşmemesine neden olmuştur. Sonuç, pek çok devletin büyük borç bataklarına saplanması ve bu yükü batan devletlerin halklarının çekmesidir. Liberalizm uluslararası ilişkilerde barışın tesisi ve korunmasında merkezine çok boyutlu iş birliğini alırken, soğuk savaş ile birlikte güçlenen uluslararası ilişkiler teorisi realizm merkezine güç kavramını ve özellikle de askeri gücü alır. 1989'da soğuk savaşın bitmesiyle her ne kadar siyaset bilimci Francis Fukuyama ideal devletin ve **liberal kapitalizmin** zaferine işaret ederek, temel ilke ve kurumların gelişiminde daha ilerisi olmayacağını ve durumun özeti olarak "Tarihin sonu gelmiştir" dese de, 2000'li yıllarda yaşanan gelişmeler; 9/11 vakası, Irak Savaşı, uluslararası terörizm, devlet kapitalizmi uygulayan otoriter Çin'in ekonomik yükselişinin etkileri, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi gelişmeler tarihin sonunun gelmediğini dünyaya göstermiştir.

Liberalizmin başlangıcı 17. Yüzyıldan itibaren John Locke, Hugo Grotius ve **Immanuel Kant** ile ilişkilendirilir. Kant, ebedi barışın temelini cumhuriyetçi anayasalar, kozmopolit hukukta somutlaşan ticari mübadele ve hukukun üstünlüğü ile yönetilen cumhuriyetler arasındaki bir uluslararası hukuk sistemi olarak görmüştür. Barış, Kant için bir ideal değildir. Rasyonel bireylerin öz çıkarlarına rağmen iş birliği yapacaklarına ve daha barışçıl, ahenkli bir toplum kurmaya güçlerinin yeteceğine inanır. Kant, hem ülke içi hem de uluslararası yönetim yapılarında uyumlu değişiklikler yoluyla savaş ve çatışmanın üstesinden gelinebileceği ya da hafifletilebileceği vurgulanmıştır. O bir dünya devleti değil, üyelerinin egemen kalmaya devam ettiği barışçıl bir konfederasyon önerir. Bu konfederasyon uluslararası sistemin anarşik doğasından kaynaklanan güvenlik ikilemi probleminin üstesinden demokratik yönetim, ekonomik karşılıklı bağımlılık ve uluslararası hukuk ve örgütlerle gelmeye çalışır. Kantçı yaklaşıma göre demokrasiler birbirleriyle nadiren savaşır. **Cumhuriyetçi liberalizmde** demokratik devletler arasında müzakere ve uzlaşma vardır. Şiddet tehdidi hem gereksiz hem de gayrimeşrudur. Diğer taraftan diktatörlükler daha çok realist ilkeler ile işler. Onlar etrafa tehditler savurabilir, güç kullanabilir.

Liberalizm savaş karşıtı olmadığı gibi, her zaman barış peşinde de değildir. Ancak analiz edildiğinde iki demokratik ülkenin birbiriyle çatışma olasılığı, bir diktatörlük ile bir demokrasinin çatışma olasılığından daha azdır. Demokratik ülkelerde savaşı başlatan lider eğer savaşı kaybeder veya savaş çok maliyetli olursa bir sonraki seçimleri kaybeder. Dolayısıyla savaş riskini sıklıkla göze almaz. Oysa J.J Rousseau, Kant, Scumpeter ve Doyle'un da altını çizdiği gibi savaşlar, kendi çıkarları için, militarist ve demokratik olmayan diktatörler, bürokratlar tarafından çıkartılır. Bu şekilde yönetilen ülkelerde muhalefet bastırılarak, sivil toplum korkutularak diktatörler kaydettikleri bir savaştan sonra da iktidarda kalmayı başarabilirler. Dolayısıyla onlar savaş başlatmakta daha az tereddüt ederler. Maalesef dünyada diktatörlük rejimlerini kontrol ve terbiye edecek bir otorite bulunmamaktadır. Sonuç olarak liberal devletler illiberal devletlere savaş açarak onları yola getirmeye kalkabilir ancak unutulmaması gereken savaşın hiçbir zaman refah ve adalet getirmeyeceğidir.

Liberalizmde uluslararası ilişkiler sadece devletler üzerinden değil, uluslararası şirketler, sivil toplum kuruluşları gibi örgütler üzerinden de ilerler. Uluslararası rasyonel aktörlerin bireysel çıkarları vardır ve gerek Kant gerekse bütün liberal düşünürler liberalizm için ticari etkileşimin önemini vurgulamıştır. Ticaret yapmak ticari ilişki kurulacak ortakla oluşturulan barış beklentilerine dayanır. Ticaret sınırlar ötesi empatiyi, karşılıklı kimliklerin kabulünü getirir. Ticaret devletler arası karşılıklı refahı geliştirir, bu da demokrasinin gelişimini ve istikrarın korunmasını sağlar. Uluslararası serbest ticaret ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılması devletler arası **karşılıklı bağımlılığın** oluşmasını sağlar. Hatta sonunda ticari ilişkiler barışın korunmasında devletlerin gayretlerinden bile daha etkili olabilir. Bu **ticari liberalizm** olarak adlandırılır.

Liberalizm, uluslararası ilişkilerdeki gerilimleri, düşmanlıkları azaltmak ve yönetmek amacıyla Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, İMF, Dünya Bankası gibi örgütlerin kurulmasının kuralları çiğneyenleri ayırmak ya da zorlamak, çatışan taraflar arasında arabuluculuk yapmak, bilgi sağlamak yoluyla belirsizliği azaltmak, üyelerin maddi çıkarlarını daha kapsayıcı ve uzun vadeli olmaya yöneltmek, normları şekillendirmek ve karşılıklı özdeşleşme anlatılarını üretmek gibi düzenleyici faydaları olacağını vurgular. Söz konusu devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki yoğun uluslararası arası iletişim, etkileşim, ilişki ortak bir aidiyet yaratarak sosyolojik liberalizmi oluşturur.

Realizm

Realizme göre uluslararası ilişkiler bütün devletlerin üstünde yer alan merkezi bir otorite olmadığı için anarşiktir. Kendisini egemen kabul eden devletlerin uluslararası ilişkilere yaklaşımı güç ve çıkar merkezlidir. Realistlere göre devletler arası savaşı engellemenin ana yolu ise askeri güç dengesidir. Büyük güçler/devletler askeri ve ekonomik olarak birbirlerini takip ederek güç dengesinin kendi lehlerine olduğundan emin olmak isterler. Bu çerçevede realistler

idealistler ve liberallerden farklı olarak ‘olması gereken’ değil, ‘olan’a odaklıdır. Realistlere göre dünyada idealist ve liberallerin savunduğu gibi iyilik ve iş birliği değil, kötülük ve savaşlar olmaktadır. Realistler var olanı korumak ve onu sürdürmeye odaklı oldukları için de sürekli mücadele halindedirler. Korunması gereken en değerli varlık ise devlettir. Devleti korumak ve çıkarlarını geliştirmek için devletler sürekli birbirleriyle güç rekabeti içindedirler. Realistlere göre somut en önemli güç, askeri güçtür. Bu çerçevede realistlerin savaş ve barış ikilemini formüle edişi idealist ve liberallerden farklıdır.

Realist ekolün ilk fikir babası olan **Thucydides** Peloponez Savaşı Tarihi eserinde Atinalı temsilciler ile Melanlı temsilciler arasında geçen bir diyalogda Melanlı temsilciler vergi konusundaki anlaşmazlığın çözümünde hakkaniyet prensiplerini önermelerine karşın Atinalılar adalet kurallarının **güçlüler** tarafından konduğunu belirtirler; *Atinalılara göre güçlüler yapacaklarını yaparlar ve zayıflar katlanmaları gerekene katlanırlar*. Thucydides, kitabında Atina ve Sparta arasında savaşa yol açan sebeplerin temelinde ise Atina’nın gücündeki anormal büyüme ve bunun Spartalılarda yarattığı alarm durumumun bulunduğunu söyler. Bu söylem savaş barış ikileminde en kritik kavramlardan biri olan “**güç dengesine**” işaret etmektedir. Thucydides ve klasik realistler gücü dengeleme noktasında **askeri güç ve ittifakların** koruyucu kalkan olma ve savaşı önleme olasılıkları olduğu kadar buna neden teşkil etme olasılıkları olduğunu söyler. Klasik realizmin Thucydides ile beraber ikinci önemli ismi olan **Hans J. Morgenthau** da bireyler, gruplar ve devletlerin kendilerini korumak için kaçınılmaz olarak birleştiklerini söyler. Ancak uluslararası düzeyde güç dengesinin barış üzerinde çelişkili sonuçları gözlemlenmektedir. Dengeleme stratejisi diğer devletlerin plan, kararlılık ve kabiliyetleri tam olarak bilinmediğinden gerilimi savaşa dönüştürebilir ancak yine de sonuçlarını da sınırlayabilir, devletleri koruyabilir. Morgenthau’a göre askeri güç dengesi ona en az ihtiyaç duyulduğunda işe yarar.

Thucydides ve Hans J. Morgenthau eserlerinde topluluğun çıkarları ile bireylerin çıkarları arasındaki gerilime de dikkat çeker. Kazandıkları başarıların yarattığı kibir nedeniyle başarıyı sağlayan aktörler de zamanla kendilerini topluluklarının dışında ve üstünde görürken, kendilerine hakim olma ihtiyacı duymazlar. Hem Thucydides, hem de Hans J. Morgenthau uluslararası ilişkileri iç politikadan ayırmazlar ve **insan dürtülerinin bir ifadesi olduğunu belirtirler**. Devleti yönetme erkine sahip aktörlerin dürtü, heyecan, hırs ve tutkuları iç siyaset kadar uluslararası ilişkilere de yansır. Morgenthau, *Politics Among Nations* adlı eserinde tüm siyasetin toplumsal yaşamın kendisinden ayrılmaz bir **güç mücadelesi** olduğunu söyler. Devletler insan doğası gereği güç isterler. Ülke içindeki güç mücadelesi yasalar, kurumlar, normlar ile ehlileştirilebilirken uluslararası ilişkilerde ehlileştirilemez. Ancak 18. Yüzyıl Avrupası ve Peloponez Savaşı öncesi Yunanistan’da ‘*korku ve utanç*’ ile ‘*bir tür ortak şeref ve adalet anlayışı*’ liderlerin ihtiraslarını yumuşatmıştır. Morgenthau’ya göre ise 20. Yüzyılda uluslararası politikada üstünlük için gereken, mühendisliğin rasyonelliği değil, devlet adamının **bilgeliği ve moral gücüdür**. Barışı korumanın kısa vadeli en pratik stratejileri olarak da temkin ve kısmi uzlaştırmayı vurgular.

15. yüzyılda yaşamış olan **Machieveli** ise özel ve kamusal **moralite** alanlarını kesin olarak birbirinden ayırır. Birey için geçerli olan ahlak kuralları devlet açısından geçerli değildir. Devlet ve dolayısıyla devlet adamları salt politik gerekliliklere göre hareket etmelidir ve siyaset içindeki insanın doğası kötüdür. Machieveli devletlerin birbirine bağlı olduğunu söyler ancak hiçbir devletin uzun süre barış içinde kalamayacağını, kendisi başka bir devleti rahatsız etmese bile başka bir devletin ondan rahatsız olacağını savunur. Dolayısıyla “birbirlerine karşı duydukları doğal nefret devletlerde komşu devleti fethetme çabasına götüren bir hırs ve kıskançlık doğurur” der. Bu hırs ve kıskançlık devletlerin birbirini ele geçirmesini zorlaştırmakta, bir çeşit **güçler dengesi** sağlamaktadır.

1651’de yayınlanan Leviathan adlı eserinde **Thomas Hobbes** berrak bir klasik realist olarak insan doğası, egoizm ve iç ve dış anarşiden bahseder. Hobbes’a göre insanların eşit olması ‘en zayıfın ya tek başına entrika çevirecek ya da başkalarıyla iş birliği yaparak en güçlü ya öldürecek güce sahip olması’ demektir. İnsanlar eşitlik umudu ile herkesin sahip olduğu kadarına sahip olmak ister ancak ortamda insanları birbirine düşman eden kıtlık vardır. Bu düşmanlık; rekabet, güvensizlik, şan/şeref tutkusuyla daha da artar. İnsanlar onları düzen içinde tutan genel bir gücün kontrolü altında yaşamadıkları zaman **herkesin herkese karşı olduğu bir savaş halindedir ve insan hayatı yalnız, sefil, iğrenç, vahşi ve kısadır**. Hobbes’a göre savaş, zorunlu bir mantıksal sonuçtur. Eşit, rekabetçi, korkak ve kibirli özneler anarşik bir ortamda etkileşime girerse sonuç olarak şiddetli bir çatışma öngörülebilir. Anlatılan anarşik durum devletin sınırları içinde hiyerarşik siyasal düzen -Leviathan- tarafından büyük ölçüde bastırılır. Uluslararası anarşi ise devletlerin ve vatandaşlarının güçlü özerklik duygularını yansıtır.

Yapısal realizm uluslararası sistemin kısıtlayıcı etkisini göstermek için klasik realizmin ön plana çıkardığı insan doğası ve etkileşimlerini bir tarafa bırakarak dünyanın nasıl işlediği ile ilgili bir teorik açıklama sunar. Yapısal realizmin en önemli temsilcilerinden **Kenneth Waltz’a** göre uluslararası siyaseti tanımlayan birimler ya hiyerarşik bir ilişki içindedir ya da anarşiktir. Ana aktör devletler anarşik durumda peşine takılma siyaseti değil, **dengeleme siyaseti** tercih ederler çünkü daha kuvvetli veya yükselen bir güce karşı dengeleyici koalisyon oluşturarak koyarak risklerini azaltmaya çalışırlar. Uluslararası aktörler korku nedeniyle birbirine düşmanca davranırlar çünkü başkalarının niyetleriyle ilgili belirsizlik ve korku sonunda bir devletler arasında **güvenlik açmazına** dönüşür. Bir devletin diğerini fethi gerçekleştirilebilir olsa da yaygın ve etkili olan milliyetçilik ideolojisi ve kendi kaderini tayin prensibi çerçevesinde işgal altındaki halk işgalci güce karşı eninde sonunda ayaklanacaktır. Ayrıca bilgi teknolojilerinin getirdiği açıklık ve özgürlük yaklaşımı yabancıların modern sanayi ülkeleri sömürmesini zorlaştırır. Diğer taraftan devletler kendileri için kötü sonuçlar doğurabilecek savaşları rakipleri için daha kötü sonuçlar doğuruyorsa, gücü zayıflatıyorsa memnuniyetle karşılayabilirler.

Waltz, savunmacı bir realist olarak devletlerin dünyadan kendi paylarına düşeni maksimuma çıkarma çabaları ve hegemonya arayışlarının sonunda sistem tarafından cezalandırılacağını söyler. Devletler uygun miktarda güç için mücadele etmelidir. Aksi takdirde kendi bekasını tehlikeye atmış olur. Devletler rasyonel aktörler olarak yoğun güvenlik rekabetine girerken sistemde az sayıda büyük savaşlar olmalı ve bütün büyük güçlerin katıldığı **merkez savaşlar** olmamalıdır. Karşı görüşteki saldırgan realist **John Mearsheimer** ise devletlerin gücü azami kılma ve hegemonya kurma isteklerini iyi bir strateji olarak değerlendirir. Ezici güce sahip olmak devletin bekasını korumanın en doğru yoludur. **Klasik realistler gücü amaç olarak görürken, savunmacı veya saldırgan bütün yapısal realistler için güç bir araçtır, amaç devletin korunması, bekasıdır.** Bir devletin esas gücü askeri varlıkları iken, örtük güç devletin zenginliği ve nüfustur. Dolayısıyla devletler arası güç dengesi sadece askeri değil, ekonomik ve nüfus boyutlarını da kapsar.

Yapısal realistlere göre büyük devletler dünya siyasetinde ana aktörlerdir ve dünya sistemi devletlerin üstünde bir **merkezi otorite olmaması nedeniyle anarşiktir.** Bütün devletler bir miktar saldırgan kapasiteye sahiptir. Devletlerin hiçbir zaman birbirlerinin niyetlerinden emin olamadıkları dünya sisteminde devletlerin ana amacı bekalarını korumaktır. Bu çerçevede devletler zaman zaman stratejik hatalar yapsalar da rasyonel aktörlerdir. Sadece zayıf değil, büyük güçler de kendisine saldırma niyeti ve kapasitesine sahip devletten korkar. Bu nedenle ister güç dengesini değiştirmek için güç kullanmaya hazır **revizyonist**, ister halinden memnun **statükocu** duruş sergilesinler, bütün devletler güvenliklerini sağlamak için diğer devletlerle güç yarışına girmek zorundadırlar. Bir devletin gücünü arttırmak için attığı her adım başka bir devletin bekasını tehdit eder. Buna **güvenlik ikilemi** denir.

Savunmacı realistler, devlet fazla güç iştahını sınırlandırmalı ve bekasını korumak için **dengeleyici koalisyonlara** gitmelidir der. Saldırgan realistlerse dengeleyici koalisyonları etkisiz bulur çünkü dengeleyici koalisyonlar zeki saldırgan için düşmanlarının zaaflarından yararlanmak fırsatı yaratır. Ayrıca devletler sık sık sorumluluğu **başkasına yükleyerek** güçlü bir rakibi kontrol edilmesini başka devletlere yüklemeye çalışırlar. Büyük devletler bu stratejiyi çokça kullanarak kendilerine saldırganlık fırsatı yaratırlar. Ayrıca saldırgan realistler savunmacılara zıt olacak şekilde **saldırganlığın** ülkelere avantaj yarattığı görüşündedir.

Her ne kadar büyük devletler birbirine karşı avantaj yakalayıp hegemonya kurma peşinde olsalar da, hem savunmacı ve hem de saldırgan realistler olası bir çatışmada eğer her iki taraf da **nükleer silaha** sahipse ilk saldırgan olmanın misilleme kapasitesi nedeniyle kazanç yaratmadığını söylerler. Buna paralel olarak nükleer silaha sahip devletlerin birbirleri ile konvansiyonel savaşa girmeleri de muhtemel değildir.

Yapısal realistlere göre **savaşların ana çıkma nedenleri** rakip devlete karşı güç kazanmak ve güvenlik arttırmaktır. Diğer taraftan ideoloji ve ekonomik değerlendirmeler de savaş nedeni

olabilir. Saldırgan devletin dikkat etmesi gereken konu güç dengesinde kendine zarar verecek şekle dönüşmemesidir.

Yapısal realistler savaş olasılığının uluslararası sistemin mimarisini etkilediğinin altını çizer. Bu kapsamda karşımıza çıkan 'kutuplaşma' kavramında realistler çok kutupluluğa kıyasla iki kutupluluğun savaşa daha az meyilli olduğunu savunurlar çünkü sistemde ne kadar çok büyük güç yani kutup olursa zenginlik ve nüfusun güçler arasındaki dağılımındaki eşitsizliğin savaşa dönüşme olasılığı daha yüksektir. Ayrıca çok kutuplulukta tarafların birbirlerinin gücü hakkında yanlış hesap yapma ve dostu düşmandan ayıramama olasılığı daha yüksektir. İki kutuplu bir dünyada devletlerin dengeleme stratejisi doğrultusunda hareket etmesi akıllıcadır. Çok kutuplu dünyada ise devletler sorumluluğu birbirine yükleme stratejisine geçerler ve çeşitli devletler arasındaki çok sayıdaki etkileşim ve karmaşıklık büyük güçler savaşı olasılığını azaltır.

Kaynaklar

İdealizm

(1) A. Eralp, Devlet, Sistem ve Kimlik, 1996, 57-88

(2) R. Gözen, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2014, 73-118

Liberalizm

(3) B. Russett, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2021, 111-127

(4) S. Burchill, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2013, 85-122

Realizm

(5) N. Yurdusev, Devlet, Sistem ve Kimlik, 1996, s 33-43

(6) R.N. Lebow, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2021, s 68-74

(7) J. Donelly, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2013, s 56-64

(8) J. Mearsheimer, Uluslararası İlişkiler Teorileri, 2021, s 89-108

Genel

(9) R. Gözen Uluslararası İlişkiler Teorileri Ders Notları